

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF FORMATION OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL STABILITY IN FUTURE OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Стаття присвячена проблемі обґрунтування критеріїв, показників та рівнів діагностування сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України. З'ясовано, що емоційно-вольова стійкість майбутніх офіцерів є інтегративною властивістю особистості, що формується в процесі військово-професійної підготовки у спеціально створеному освітньому середовищі вищого військового навчального закладу, належний рівень сформованості якої забезпечує успішне виконання навчальних та службово-бойових завдань майбутніми офіцерами в умовах впливу психотравмуючих чинників.

Визначено структуру емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів як обов'язкової складової їхньої психологічної готовності до виконання службово-бойових завдань, яка є складною, динамічною та включає: емоційно-вольову стійкість як складову готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності; емоційно-вольову стійкість як критерій професійної готовності майбутнього офіцера; емоційно-вольову стійкість як одну із професійно-важливих якостей майбутнього офіцера.

З'ясовано, що, емоційно-вольова стійкість є винятково важливою складовою готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності, формування якої відбувається в спеціально створеному освітньо-виховному просторі вищого військового навчального закладу та передбачає поетапне формування окремих її компонентів: психофізіологічного (підтримання високої працездатності під час виконання службово-бойових завдань); емоційного (контроль над емоціями та психічними станами, їх саморегуляція); когнітивно-рефлексивного (самопізнання, самоусвідомлення, самоконтроль, здатність до ухвалення рішень); адаптаційно-діяльнісного (нервово-психічна стійкість); соціально-перцептивного (комунікативні навички); вольового (наполегливість, дисциплінованість, витримка, критичність поглядів).

Уточнено зміст понять «критерій» та «показник», здійснено та обґрунтовано вибір відповідних критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України з урахуванням специфіки викликів російсько-української війни, а також вимог сьогодення щодо військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів. До виокремлених критеріїв визначення рівня сформованості емоційно-вольової стійкості віднесено: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-практичний та діялісно-оцінний, відповідні показники, які конкретизують їх зміст, та рівні сформованості: достатній, середній та низький.

Ключові слова: критерій, показник, рівень, курсант, майбутній офіцер, діагностування, емоційно-вольова стійкість.

The article is devoted to the problem of substantiating the criteria, indicators and levels of diagnosing the formation of emotional and volitional stability of future officers of the Armed Forces of Ukraine. It is found that the emotional and volitional stability of future officers is an integrative property of the personality formed in the process of military and professional training in a specially created educational environment of a higher military educational institution, the proper level of formation of which ensures the successful performance of educational and combat missions by future officers under the influence of psychotraumatic factors.

The structure of emotional and volitional stability of future officers as a mandatory component of their psychological readiness to perform combat missions is determined, which is complex, dynamic and includes: emotional and volitional stability as a component of the future officer's readiness for professional activity; emotional and volitional stability as a criterion of the future officer's professional readiness; emotional and volitional stability as one of the professionally important qualities of a future officer.

It is found that emotional and volitional stability is an extremely important component of the future officer's readiness for professional activity, the formation of which takes place in a specially created educational space of a higher military educational institution and involves the gradual formation of its individual components: psychophysiological (maintaining high performance during combat missions); emotional (control over emotions and mental states, their self-regulation); cognitive-reflective (self-knowledge, self-awareness, self-control, decision-making ability); adaptation and performance (neuropsychological stability); social and perceptual (communication skills); volitional (perseverance, discipline, endurance, critical thinking).

The content of the concepts of "criterion" and "indicator" is clarified, the choice of appropriate criteria, indicators and levels of emotional and volitional stability of future officers of the Armed Forces of Ukraine is carried out and substantiated, taking into account the specifics of the challenges of the Russian-Ukrainian war, as well as the requirements of today's military and professional training of future officers. The selected criteria for determining the level of formation of emotional and volitional stability include: value-motivational, cognitive-practical and activity-evaluation, relevant indicators that specify their content, and levels of formation: sufficient, medium and low.

Key words: criterion, indicator, level, cadet, future officer, diagnostics, emotional and volitional stability.

УДК 159.942
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.2.14>

Окаєвич А.В.,
аспірантка кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні інноваційні процеси, що відбуваються в Україні, в поєднанні з викликами російсько-української війни обумовлюють підвищення вимог до підготовки майбутніх офіцерів, формування у них необхідних вмінь та навичок для виконання службово-професійних завдань, де одну із провідних ролей посідає емоційно-вольова стійкість. З метою підвищення результативності процесу формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів необхідним вбачається наукове обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

У зв'язку з цим окреслена у статті проблема має не тільки теоретичне, а й суттєве практичне значення для сучасної професійної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у процесі їхньої підготовки досліджувались з огляду на потребу розв'язання актуальних питань у таких напрямках, як: складова готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності, в основі якої лежить психологічна готовність (К. Аветисян, О. Булгакова, О. Колесніченко, Л. Кондрашова, М. Корольчук, В. Крайнюк, С. Кубіцький, М. Кулакова, Н. Кучеренко, С. Кучеренко, Ю. Лісніченко, С. Нехаєнко, Є. Потапчук, Е. Сарафанюк, Л. Снігур, О. Столяренко, О. Хижняк, В. Ягупов та ін.), критерій професійної готовності майбутнього офіцера (В. Георгієв, В. Зубко, М. Карпушина, С. Костів, О. Лазоренко, Н. Лазаренко, Ю. Лісніченко, Є. Потапчук, А. Чудик, А. Шабалдак та ін.), професійно-важлива якість майбутнього офіцера (О. Багас, В. Вилко, Г. Гребенюк, В. Грицюк, Р. Демків, Г. Дзвоник, В. Дикун, М. Калашнік, М. Карпушина, Р. Ковальчук, О. Косолапов, С. Костів, А. Лиман, Г. Лук'янова, І. Окуленко, В. Осьодло, І. Приходько, О. Пшенична, Н. Юр'єва та ін.). Спільним для поглядів дослідників є визнання емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів основою для формування їхньої професійної готовності до виконання службово-бойових завдань.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На основі проведеного аналізу науково-педагогічних джерел ми дійшли висновку, що серед українських і зарубіжних науковців немає одностайної думки щодо визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України. Їх об'єктивне виокремлення зумовить підвищення результативності реалізації заходів із підвищення військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів, а згодом забезпечить ефективну професійну діяльність офіцера в умовах психотравмуючих факторів, притаманних викликам російсько-української війни.

Мета статті. Обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі простежується неоднозначність у трактуванні поняття «критерій». Так, у словниках дефініцію «критерій» розглядають як: підставу до оцінки, визначення чогось; мірило [12]; ознака, за якою класифікуються, оцінюються (та одержують оцінки) відповідним індикатором психічні явища, дії або діяльність, зокрема при їхній формалізації [12, с. 122]; ознака, за якою визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам [7, с. 435].

У психолого-педагогічній літературі поняття «критерій» розглядається як узагальнена сутнісна ознака, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ; водночас міра виявлення, якісна сформованість, приналежність критерієм виявляються в конкретних показниках, які характеризуються низкою ознак [4, с. 93]. Поряд з тим, слушною є думка В. Ягупова, що критерії практично визначають зміст і перебіг навчально-пізнавальної діяльності курсантів та безпосередньо встановлюють її результативність [15].

Сучасні дослідники поняття «критерій» визначають як ознаку, на основі якої проводиться оцінка, визначення, класифікація. Критерій розглядається як еталон, на основі якого виконується оцінка, порівняння результатів [3].

Критерії якості педагогічної діяльності – це «ознаки, за якими визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам» [6, с. 49–52].

Підсумовуючи вище проведений аналіз поняття «критерій», можемо стверджувати, що у найбільш загальному вигляді критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти явища та його сутність, на основі якого можливо здійснити діагностику сформованості певного явища та емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів зокрема.

Якщо критерії розглядаються як основа для оцінки сформованості певного явища, то показник відноситься до якісної і кількісної його характеристики сформованості явища, тобто свідчить про ступінь сформованості того чи іншого критерію.

Під час проведення нашого дослідження вважаємо за доцільне дотримуватися наукової позиції вчених В. Галузяк, М. Сметанського, В. Шахова, які вважають поняття «критерій» ширшим за своїм змістом, ніж поняття «показник», і що показник є складовою критерію [11].

Найчастіше під поняттям «показник» розуміють: свідчення, доказ, ознаку чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; досягнення в чому-небудь; дані, які вказують на кількість чого-небудь [9, с. 74–78]. А. Алексюк розглядає показник як чіткий прояв критерію на певному етапі формування студентів [2].

Отже, показник, який є складником критерію, служить типовим та конкретним виявом сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню. Кожний критерій схарактеризовано за допомогою сукупності показників, які є свідченням чи ознакою чогось. Отже, показник – це характеристика певного аспекту критерію.

На основі проведеного аналізу та вивчення науково-педагогічних джерел ми дійшли висновку, що серед українських і зарубіжних науковців не існує одноголосної думки щодо визначення критеріїв і показників сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів. Адже, провідну роль у формуванні професійних якостей майбутніх офіцерів та емоційно-вольової стійкості зокрема відіграють особливості військово-професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах, що є якісною відмінністю від закладів вищої освіти із підготовки цивільних фахівців та має визначальний вплив на виокремлення критеріїв та показників сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

Генерал армії США М. Міллі зазначає, що професійна підготовка офіцерських кадрів повинна здійснювати розвиток компетентності, характерності та прихильності лідерів, які можуть швидко адаптуватися до нових і непередбачуваних загроз у сучасному складному світі [1]. В цьому контексті постає питання про формування особистості майбутнього офіцера.

Ми вважаємо, що офіцер, з одного боку, має бути спроможним регулювати людські відносини на основі етичних цінностей, здатним до організації взаємодії між підрозділами та вміти ставити задачі підлеглим та відстежувати їх виконання. З іншого боку, він сам повинен виконувати накази командування та співпрацювати в команді з іншими офіцерами задля ефективного виконання поставлених професійних та, що важливіше, бойових задач.

Так, розглядаючи готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін Ю. Лісніченко запропонував такі критерії:

- усвідомлення значущості готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності;
- ступінь сформованості готовності застосовувати набуті вміння та навички для виконання різних видів професійної діяльності;
- здатність до рішучої, вольової, цілеспрямованої професійної діяльності;

– сформованість особистісних якостей майбутніх офіцерів до виконання професійної діяльності [8].

В. Георгієв дотримується іншої позиції та визначає чотири компоненти (мотиваційно-цільовий, тактико-спеціальний, пізнавально-операційний і рефлексивно-аналітичний) професійної компетентності майбутніх офіцерів з відповідними критеріями та показниками: спонукальний (мотивація на службу в ЗС України, мотивація на досягнення успіху в професії, вияв моральних та емоційно-вольових якостей), когнітивно-діяльнісний (військово-професійні знання, знання індивідуальних особливостей підлеглих, комунікативно-організаційні вміння, уміння приймати рішення і відповідати за їх результати), діяльнісно-професійний (наявність глибоких професійних знань, ступінь розвиненості професійних якостей, практичних умінь і здатностей), оцінно-результативний (сформованість рефлексивних умінь, уміння аналізувати діяльність підлеглих) [5, с. 9–10].

В. Шемчук аргументовано доводить, що найбільш істотно впливають на ефективність військово-дидактичного процесу для майбутніх магістрів військового управління такі педагогічні умови, які сприяють розвиненості ціннісно-мотиваційного, поняттєво-змістовного, емоційно-вольового, праксіологічного, менеджерського та суб'єктивного критеріїв управлінського мислення [14, с. 77–81].

Розглядаючи критерії професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом як якісний прояв сформованості, який виражаються конкретними показниками, Т. Павлюк виокремлює такі: мотиваційний, діяльнісний, когнітивний, рефлексивний та особистісний. Описуючи показники дослідницею було враховано: потребу до самовдосконалення, інтерес до професійного зростання, уміння здійснювати контроль за діяльністю підлеглих, обирати оптимальні шляхи підвищення свого інтелектуального рівня, здійснення інформаційно-аналітичної роботи, вміння налагоджувати та підтримувати взаємодію, здатності до навчання, здатності здійснення самооцінки, наполегливість, впевненість, професійна працездатність тощо, при цьому були надані характеристики трьох рівнів професійної готовності: низький, середній та високий [10, с. 231–235].

У своєму дослідженні щодо формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України Г. Хлипавка визначила чотири критерії: комунікативно-діяльнісний; когнітивно-мотиваційний; рефлексивно-психологічний та професійно-особистісний [13].

Із урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищому

військовому навчальному закладі, вимогами, додержання яких сприятиме забезпеченню об'єктивності під час виокремлення критеріїв та їх показників, є такі:

– критерії повинні зображати закономірності професійного становлення особистості майбутнього офіцера Збройних сил України;

– критерії повинні розкриватися крізь ряд показників, за мірою прояву яких можна стверджувати про ступінь вираженості певного критерію;

– критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі;

– критерії повинні встановлювати зв'язки між компонентами процесу, який досліджується.

Урахування наявних поглядів дослідників на особливості виокремлення критеріїв та показників оцінювання емоційно-вольової стійкості фахівців та емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів зокрема, особливостей професійної підготовки курсантів у вищому військовому навчальному закладі, а також окреслені вимоги, дозволяє виокремити такі критерії, показники та сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів, які ми вирішили скомпонувати та узагальнити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії, показники та рівні сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів

Критерії	Показники	Рівні сформованості
1	2	3
ціннісно-мотиваційний	ціннісне ставлення до військової служби та професії офіцера: – визначення власних мотивів до здійснення професійної діяльності; – ціннісні орієнтації й ціннісне ставлення до військово-професійної діяльності; – усвідомлення мети самореалізації.	достатній рівень – майбутні офіцери демонструють зацікавленість в обраній професії, достатнім є рівень сформованості ціннісних ставлень й орієнтації до військово-професійної діяльності, мають ґрунтовні мотиви до здійснення професійної діяльності та поглибленого й успішного вивчення фахових дисциплін, усвідомлення мети самореалізації має прояв через постійний професійний саморозвиток, самоосвіту, особистісне самовдосконалення. середній рівень – курсанти зацікавлені в обраній професії, але ціннісне ставлення й орієнтації до військово-професійної діяльності є нестійкими, мають поверхневі мотиви до здійснення професійної діяльності та поглибленого й успішного вивчення фахових дисциплін, усвідомлення мети самореалізації є нестійким. низький рівень – майбутні офіцери не демонструють зацікавленість в обраній професії, ціннісне ставлення й орієнтації до військово-професійної діяльності належно не сформовані, відсутні мотиви до здійснення професійної діяльності та поглибленого й успішного вивчення фахових дисциплін, зокрема, усвідомлення мети самореалізації є низьким та зумовлене можливістю використання матеріальних стимулів і гарантій соціального захисту офіцерів.
	вмотивованість на майбутню професійну діяльність: – вміння усвідомлювати значення і сенс управлінської діяльності; – стійкий інтерес до обраної спеціальності, комплекс уявлень про себе як про офіцера, готового до виконання практичних професійних завдань у роботі за фахом; – усвідомлення необхідності оволодіння певним обсягом знань та вмінь для продуктивної діяльності у майбутній професійній службі.	достатній рівень – рівень знань щодо порядку ухвалення управлінських рішень є достатніми для вирішення типових завдань, інтерес майбутніх офіцерів до обраної спеціальності та готовність до виконання практичних професійних завдань у роботі за фахом присутній, теоретичні знання та уміння на рівні, що дозволяє виконувати завдання за призначенням. середній рівень – значення і сенс управлінської діяльності базуються на інтерпретації власного та скопійованого досвіду, інтерес майбутніх офіцерів до обраної спеціальності та готовність до виконання практичних професійних завдань у роботі за фахом має прояв на рівні виконання мінімально можливого обсягу завдань, мають базові теоретичні знання та вміння для продуктивної діяльності у майбутній професійній службі. низький рівень – вміння усвідомлювати значення і сенс управлінської діяльності не сформоване, відсутній інтерес майбутніх офіцерів до обраної спеціальності та неготовність до виконання практичних професійних завдань у роботі за фахом, мають фрагментарні теоретичні знання та вміння для продуктивної діяльності у майбутній професійній службі.
	наявність усвідомленої потреби формування та розвитку емоційно-вольової стійкості: – прагнення до подолання труднощів, що виникають у процесі службово-бойової діяльності;	достатній рівень – наявні уміння до подолання труднощів, що виникають у процесі службово-бойової діяльності, наявність почуття обов'язку та відповідальності є пріоритетними та проглядаються протягом виконання усіх завдань у військово-професійній діяльності, достатньо сформоване розуміння власного відношення до навколишнього світу, до інших людей та до самого себе.

1	2	3
	<p>– наявність почуття обов'язку та відповідальності; – вміння усвідомлювати власне відношення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе.</p>	<p>середній рівень – частково наявне прагнення до подолання труднощів, що виникають у процесі службово-бойової діяльності лише задля отримання подальшого заохочення, наявність почуття обов'язку та відповідальності присутні, але не є пріоритетними у військово-професійній діяльності, власне відношення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе обумовлене поведінковими патернами інших та майбутніми результатами для самого курсанта.</p> <p>низький рівень – відсутнє прагнення до подолання труднощів, що виникають у процесі службово-бойової діяльності, наявність почуття обов'язку та відповідальності не сформовані, байдуже власне відношення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе.</p>
когнітивно-практичний	<p>наявність професійних знань та базових умінь професійної діяльності: – знання цілей, змісту та особливостей військово-професійної діяльності як офіцера; – якість професійних знань та умінь, уміння виконувати службово-бойові завдання в різних видах обстановки; – знання обґрунтованих, нестандартних і нетипових управлінських рішень в умовах виконання службово-бойових завдань.</p>	<p>достатній рівень – реалізація цілей, змісту та особливостей військово-професійної діяльності як офіцера відбувається згідно з визначеними нормативними вимогами, наявні вміння виконувати службово-бойові завдання в різних умовах обстановки, інтерес до пошуку нетипових варіантів вирішення службово-бойових завдань присутній.</p> <p>середній рівень – цілі, зміст та особливості військово-професійної діяльності як офіцера є поверхневими та необ'єктивними, якість професійних знань та умінь, уміння виконувати службово-бойові завдання в різних видах обстановки мають лише опорний характер, інтерес до пошуку нетипових варіантів вирішення службово-бойових завдань є ситуативним.</p> <p>низький рівень – знання цілей, змісту та особливостей військово-професійної діяльності як офіцера відсутнє, низька якість професійних знань та умінь, уміння виконувати службово-бойові завдання в різних видах обстановки, немає інтересу до пошуку нетипових варіантів вирішення службово-бойових завдань.</p>
	<p>усвідомлення необхідності формування професійної суб'єктності: – наявність стійкого переконання у самореалізації як офіцера; – сформованість лідерської компетентності; – реалізація рефлексійних навичок у практичній діяльності й професійному розвитку.</p>	<p>достатній рівень – систематично здійснюється побудова стратегії самоосвіти та професійного самовдосконалення, лідерські якості сформовані, саморегуляція діяльнісної та поведінкової активності реалізується повною мірою.</p> <p>середній рівень – стійке переконання у самореалізації як офіцера орієнтоване винятково на отримання перспектив просування по службі, прояв лідерських якостей несистемний, саморегуляція діяльнісної та поведінкової активності відбувається епізодично.</p> <p>низький рівень – відсутнє стійке переконання у самореалізації як офіцера, лідерські якості не сформовані, відсутня реалізація рефлексійних навичок у практичній діяльності й професійному розвитку.</p>
	<p>наявність знань щодо умов формування емоційно-вольової стійкості: – знання щодо емоцій та волі та методик їх формування; – обізнаність зі змістом та формами методичної роботи щодо формування емоційно-вольової стійкості; – обізнаність і практичні вміння забезпечити військово-професійну діяльність через здійснення емоційного відгуку на успіх чи невдачі офіцера.</p>	<p>достатній рівень – знання щодо емоцій та волі та методик їх формування, обізнаність зі змістом та формами методичної роботи щодо формування емоційно-вольової стійкості є належною, обізнаність та практичні вміння забезпечити військово-професійну діяльність через здійснення емоційного відгуку на успіх чи невдачі офіцера дозволяють виконувати службово-бойові завдання.</p> <p>середній рівень – опосередковані знання щодо емоцій та волі та методик їх формування, часткова обізнаність зі змістом та формами методичної роботи щодо формування емоційно-вольової стійкості, обізнаність та практичні вміння забезпечити військово-професійну діяльність через здійснення емоційного відгуку на успіх чи невдачі офіцера мають відображення лише через повторювані дії.</p> <p>низький рівень – знання щодо емоцій та волі та методик їх формування не сформовані, відсутня обізнаність зі змістом та формами методичної роботи щодо формування емоційно-вольової стійкості, немає обізнаності та практичних умінь забезпечити військово-професійну діяльність через здійснення емоційного відгуку на успіх чи невдачі офіцера.</p>

1	2	3
Діяльнісно-оцінний	<p>здатність до підтримання належного рівня емоційно-вольової стійкості у професійній діяльності: – усвідомлення майбутніми офіцерами необхідності усунення дії руйнівних негативних факторів на емоційно-вольову сферу; – вміння та навички оцінювання власної емоційно-вольової стійкості та її корегування; – практичні вміння самодопомоги: самозаспокоєння, самокорекції та самостимуляції позитивних емоцій.</p>	<p>достатній рівень – усвідомлення труднощів щодо необхідності усунення дії руйнівних негативних факторів на емоційно-вольову сферу достатньо сформоване, вміння та навички оцінювання власної емоційно-вольової стійкості та її корегування є системними, практичні вміння щодо самодопомоги: самозаспокоєння, самокорекції та самостимуляції позитивних емоцій є сформованими.</p> <p>середній рівень – наявний певний рівень усвідомлення труднощів щодо необхідності усунення дії руйнівних негативних факторів на емоційно-вольову сферу, вміння та навички оцінювання власної емоційно-вольової стійкості та її корегування не є системними та характеризується взаємозалежністю від навколишніх подій, практичні вміння щодо самодопомоги: самозаспокоєння, самокорекції та самостимуляції позитивних емоцій є поверхнево сформованими, проте окремі аспекти курсант може демонструвати.</p> <p>низький рівень – майбутні офіцери мають труднощі в усвідомленні необхідності усунення дії руйнівних негативних факторів на емоційно-вольову сферу, відсутні вміння та навички оцінювання власної емоційно-вольової стійкості та її корегування, практичні вміння щодо самодопомоги: самозаспокоєння, самокорекції та самостимуляції позитивних емоцій є недостатніми і поверхнево сформованими.</p>
	<p>здатність до використання знань та умінь формування емоційно-вольової стійкості у підлеглих: – практичні вміння визначати характер емоційних станів підлеглих; – володіння основами фасилітації, емпатії; – уміння налагоджувати емоційний контакт з підлеглими.</p>	<p>достатній рівень – відзначаються наявні практичні вміння щодо визначення характеру емоційних станів підлеглих, вміють системно використовувати ресурси підлеглого особового складу для використання основ фасилітації та емпатії, сформована здатність до налагодження емоційного контакту з підлеглими.</p> <p>середній рівень – практичні вміння щодо визначення характеру емоційних станів підлеглих наявні, але часто допускаються неточності, вміють задіяти лише окремі ресурси підлеглого особового складу для використання основ фасилітації та емпатії, здатність до налагодження емоційного контакту з підлеглими наявна, проте лише поверхнева.</p> <p>низький рівень – нестійкими є практичні вміння щодо визначення характеру емоційних станів підлеглих, не вміють задіяти ресурси підлеглого особового складу для використання основ фасилітації та емпатії, низькою є здатність до налагодження емоційного контакту з підлеглими.</p>
	<p>сформованість умінь саморозвитку емоційно-вольової стійкості: – психолого-педагогічні вміння самопізнання, самодослідження власних емоційних станів, причин і наслідків емоційного реагування у професійній діяльності; – наявність стійкої установки на самовдосконалення і саморозвиток емоційно-вольової стійкості.</p>	<p>достатній рівень – сформований достатній рівень психолого-педагогічних умінь для реалізації самопізнання, здатність до аналізу власних емоційних станів з об'єктивним оцінюванням причин та наслідків емоційного реагування у професійній діяльності сформована, наявна системна та стійка установка на самовдосконалення і саморозвиток емоційно-вольової стійкості.</p> <p>середній рівень – опереседкований прояв хаотичних психолого-педагогічних умінь до самопізнання, самодослідження власних емоційних станів реалізується некоректно та без причинно-наслідкового емоційного реагування у професійній діяльності, наявні установки на самовдосконалення і саморозвиток емоційно-вольової стійкості, проте не є стійкими.</p> <p>низький рівень – психолого-педагогічні вміння до самопізнання відсутні, самодослідження власних емоційних станів, причин і наслідків емоційного реагування у професійній діяльності реалізуються епізодично та поверхнево, відсутність стійкої установки на самовдосконалення і саморозвиток емоційно-вольової стійкості.</p>

Висновки. Розроблені критерії, показники та рівні не вичерпують усебічність процесу та очікуваного результату військово-професійної підготовки курсантів у вищих

військових навчальних закладах, але створюють передумови для оцінки сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів. Подальшим напрямком досліджень

є дослідно-експериментальна робота з використанням вище обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kleibanch-Sauter H., Fraser E. STEM 2.0: An Imperative for Our Future Workforce. Access mode: <https://www.stemconnector.com/wp-content/uploads/2016/12/STEM-2pt0-.Publication-2nd-Edition-1.pdf> (дата звернення: 22.11.2023)
2. Алексюк А. М. Загальні методи навчання у школі. Київ: Рад. школа, 1991. 374 с.
3. Бартенєва І. О., Богданова І. М., Бужина І. В., Дідусь Н. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002. 344 с.
4. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом: монографія. Хмельницький, 2004. 376 с.
5. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2015. 244 с.
6. Елькін Д. Г. Деякі психологічні питання адаптації студентів перших курсів до умов вищої школи. *Проблеми вищої школи. Республіканський науково-методичний збірник*. Київ: Вища школа, 1974. Вип. 19. С. 49–52.
7. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.). Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Лісніченко Ю. М. Критерії та показники готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. *Міжнародний науковий журнал Науковий огляд*. 2014. Т. 8. № 9. 13 с.
9. Маслій О. М. Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів тилу. *Збірник наукових праць Національної академії ДПС України*. Хмельницький, 2010. № 54. С. 74–78.
10. Павлюк Т. Г. Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 61. С. 231–235.
11. Педагогіка: навч. посіб. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. 3-е вид., випр. і доповн. Вінниця: Державна картографічна фабрика, 2006. 400 с.
12. Професійна освіта: словник: наук. посібник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
13. Хлипавка Г. Г. Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Львів: Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності, 2019. 20 с.
14. Шемчук В. А. Методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо розвитку управлінського мислення магістрів військового управління в системі післядипломної освіти. *Вісник Національного університету оборони України*. 2011. Вип. 5 (24). С. 77–81.
15. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.